

Mottok 40 millioner fra Forskningsrådet

Med til sammen nær 40 millioner kroner i støtte fra Norges forskningsråd (NFR), er tre nye forskningsprosjekter innen oral helse klare til oppstart i juni 2021.

 TONE ELISE ENG GALÅEN

Etter en forprosjektutlysning i 2018, utlyste Forskningsrådet høsten 2020 en stor søknadsrunde for forskningsprosjekter innen oral helse. NFR har tidligere mottatt relativt få søknader innenfor klinisk odontologisk forskning, og ønsket derfor å adressere oral helse spesifikt for å få inn flere og bedre søknader.

En av søkerne var SINTEF Digital i Trondheim, i nært samarbeid med Tannhelsetjenestens kompetansesenter Midt (TkMidt). Prosjektet #Care4YoungTeeth<3 skal få ungdom til å passe bedre på tennene sine, slik at de går inn i voksenlivet med god oral helse.

Har lite kunnskap om ungdoms tannhelsevaner

Det har det skjedd en klar bedring i barn og unges tannhelse i løpet av de siste 30 årene. Likevel viser tall fra SSB at to tredjedeler av norske 18-åringere hadde karieserfaring i 2019. Andre munn- og tannproblemer som erosjoner og tannkjøttbetennelse forekommer også hyppig.

En kritisk tid for tannhelsen kan være når tenåringsen selv tar over ansvaret for tannpuss, tanntråd og fluor, mange

ungdommer får sitt første hull i denne perioden. For barn som allerede har tannhelseproblemer, kan disse forverre seg i ungdomsårene og følge med inn i voksenlivet.

Så hvilke tiltak kan tannhelsetjenesten sette inn for å motvirke dette? Det skal altså forskningsprosjektet

FAKTABOKS

Samarbeidspartnere i KSP-prosjektet

#Care4YoungTeeth<3

- SINTEF Digital, Avd. Helse
- Tannhelsetjenestens kompetansesenter Midt-Norge (TkMidt),
- Trøndelag fylkeskommune, Tannhelsetjenesten
- NTNU Institutt for design
- Forandringsfabrikken
- Karolinska Institutet
- The University of Sheffield
- UiT – Norges arktiske universitet, Institutt for klinisk odontologi
- Ablemagic AS
- Orkla Home & Personal Care

- Ved hjelp av samskapende aktiviteter der ungdommen selv deltar, skal vi finne tiltak som kan støtte og motivere ungdom til gode tann- og munnhelsevaner, sier prosjektleder Marikken Høiseith. Foto: SINTEF.

Vi trenger å vite mer om hva som påvirker tannhelseatferd og tannhelse blant barn og unge, sier forsker ved TkMidt, Tone Fagerhaug. Foto: Johan Sannan.

#Care4YoungTeeth<3 ledet av SINTEF Digital, Avdeling Helse i Trondheim prøve å gi noen gode svar på.

– Vi har for lite kunnskap om hvilke tannhelsevaner ungdom faktisk har, og hvilke metoder som vil være de mest effektive for å få dem til å ta best mulig vare på tennene sine, sier forsker ved SINTEF Digital, Avdeling Helse, Marikken Høiseith. Hun leder prosjektet, og er også førsteamanuensis ved Institutt for design, NTNU.

– Målet for prosjektet er å finne tiltak som kan støtte og motivere ungdom til gode tann- og munnhelsevaner. Dette skal vi få til ved hjelp av samskapende aktiviteter der ungdom deltar sammen med tannhelsepersonell, produktdesignere, tjenestedesignere, og forskere, forteller hun.

Forebyggende løsninger

Resultatet av samarbeidet kan komme i form av nye tannhelseprodukter, digitale informasjons- og kommunikasjonsverktøy, og nye kontaktpunkter.

– Det handler først og fremst om forebygging. Gjennom dette prosjektet skal vi sammen med sluttbrukerne og ulike tjenesteaktører utvikle løsninger som hjelper ungdom-

mene med å ta vare på tennene sine i periodene mellom hvert tannlegebesøk, sier Høiseith.

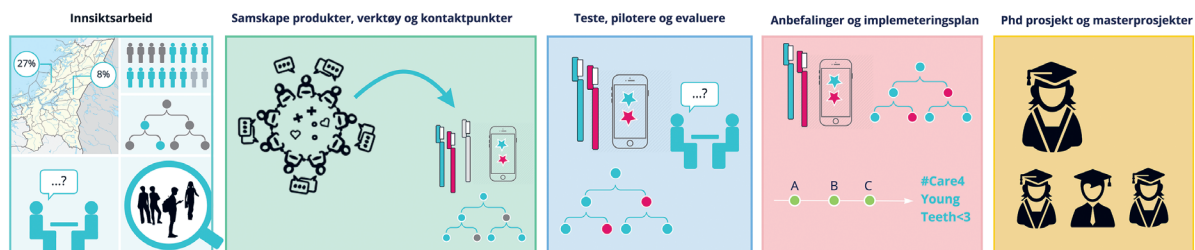
#Care4YoungTeeth<3 ble tildelt 16 millioner kroner, og er hva Norges forskningsråd karakteriserer som et såkalt kompetanse- og samarbeidsprosjekt (KSP). På forskningsradet.no heter det at denne typen prosjekter skal «stimulere og støtte samarbeid mellom forskningsmiljøer og aktører utenfor forskningssektoren».

– KSP er en ny prosjekttipe der man skal samarbeide på tvers av næringslivet og forskningsinstitusjonene. Tanken er at man gjennom et tverrfaglig samarbeid skal være bedre rustet til å løse viktige utfordringer vi har i samfunnet, sier Høiseith.

Prosjektet skal gå over fire år i Trøndelag fylkeskommune. Arbeidet skjer i tett samarbeid med Fylkestannlegen og tannhelsetjenesten i Trøndelag.

Kobles mot Ung-HUNT4

#Care4YoungTeeth<3 består av til sammen ti samarbeidspartnere (se faktaboks), en av dem er Tannhelsetjenestens kompetansesenter Midt-Norge (TkMidt). Det er forsker ved TkMidt, Tone Natland Fagerhaug, svært fornøyd med.

Planlagt arbeid i prosjektet #Care4YoungTeeth<3

SINTEF Digital er prosjekteier for KSP-prosjektet #Care4YoungTeeth<3. Planlagt arbeid involverer tett og tverrfaglig samarbeid med alle de ni samarbeidspartnerne gjennom hele prosjektet.

– Vi vet egentlig overraskende lite om hvilke faktorer som påvirker tannhelsen hos barn og unge i Norge. Gjennom SSB og KOSTRA-statistikken kjenner vi godt kariesforekomsten på utvalgte alderstrinn, og vi vet at et høyt inntak av sukker kan føre til karies. Vi vet også at noen barn og unge har høy kariesrisiko. Men vi trenger å vite mer om hva som påvirker tannhelseatferd og tannhelse blant barn og unge. I Trøndelag er vi så heldige at vi har Ung-HUNT-undersøkelsene. I Ung-HUNT4 har drøyt 8 000 ungdommer samtykket til at spørreskjemadata kan kobles mot informasjon fra tannhelsejournalene. Dette kan gi oss mye av bakgrunnsinformasjonen om ungdommene som vi mangler, sier Fagerhaug.

Prosjektet er delt inn i fem ulike arbeidspakker (se fig.1). For å sikre god flyt i både kompetanse og erfaring, vil de fleste partnerne bidra inn i de fleste arbeidspakkene.

– I begynnelsen handler det mest om registerdata og intervjuer av ungdommer og foreldre. I tillegg vil vi gjennomføre kartlegginger for å lære mer om hvordan tannhelsepersonell jobber med helsefremming blant ungdom i dag. En slik kombinasjon av kvantitative og kvalitative undersøkelser vil hjelpe oss til å se hva som kjennetegner spenningsfeltet mellom ungdom og tannhelse og vise oss mer universelle trekk som gjelder alle i ungdomsperioden. Det vi lærer i denne første fasen vil vi bruke for å samskape nyttige produkter og verktøy. Vi vil også se på ulike kontaktpunkter i tjenestene, slik at vi kan utnytte mellomrommet mellom hvert tannlegebesøk bedre enn i dag, forteller Høiseth.

Ungdom en viktig målgruppe

Flere hundre ungdommer vil være involvert i løpet av de fire årene prosjektet varer, i tillegg til tannleger, psykologer,

kliniske ernæringsfysiologer, epidemiologer, helsetjenesteforskere, tjenstedesignere og industrideignere. Nye løsninger skal piloteres og evalueres, og effekten undersøkes ved hjelp av kvalitative og kvantitative metoder. Avslutningsvis skal prosjektet gi anbefalinger, og et forslag til implementeringsplan og utskalering.

– Ungdom er i en fase hvor de skal overta ansvaret for munn- og tannstell selv, og er derfor en viktig målgruppe i tannhelsesammenheng. Klarer vi å finne måter å hjelpe ungdom til å ta bedre vare på tennene sine vil det ha stor betydning på lengre sikt. Starter man voksenlivet med god tannhelse er det en god start på voksenlivet, slår Tone Natland Fagerhaug fast.

Skal avdekke overgrep mot barn og unge

Tannhelsetjenestens kompetansesenter Øst (TkØst) var også blant søkerne som fikk tildelt midler fra Forskningsrådet høsten 2020, nærmere bestemt 8,7 millioner kroner, til prosjektet «OrChid: Oral health care services for Children victims of violence and sexual abuse. Research project with focus on the clinical forensic dental examinations of children at Children's House in Norway.

Prosjektleder og seniorforsker ved TkØst, Ewa Hovden, har siden 2013 vært aktiv i arbeidet for å få tannleger inn som en del av det medisinske miljøet ved Statens barnehus i Norge. I dag har de fleste barnehusene sakkyndig tannlege som en del av teamet, og samarbeider med Den offentlige tannhelsetjenesten i de ulike regionene.

– I OrChid skal vi utvikle verktøy som gjør det enklere for tannlegepersonell å identifisere vold og overgrep mot barn, og som sikrer god behandling og oppfølging av de sårbare barna i tannhelsetjenesten, sier Hovden.

- Resultatene fra OrChid-prosjektet skal gjøre det enklere for tannlegepersonell å identifisere vold og overgrep mot barn, sier seniorforsker ved TkØst, Ewa Hovden. Foto: Viken fylkeskommune.

Prosjektet ledes av TkØst, med Sørlandet sykehus som hovedsamarbeidspartner. Andre partnere i prosjektet er Universitetet i Agder, OsloMet, Karolinska Institutet, Den offentlige tannhelsetjenesten i Agder, Barnehuset Kristiansand, Barnevernet i Kristiansand, Statens barnehus Tromsø, Tannhelsetjenestens kompetansesenter Nord-Norge (TkNN) og Retsmedisinsk Institut, Københavns Universitet.

En stor del av prosjektet er dedikert de kliniske rettsodontologiske undersøkelsene og det sakkyndige arbeidet som tannlegene ved Statens barnehus gjør i saker der det foreligger en anmeldelse.

– Med journalene som underlag, skal vi kartlegge og systematisere hvilke funn og observasjoner tannlegen gjør i hvert enkelt tilfelle. Dette vil forhåpentligvis gjøre oss i stand til å utvikle pålitelige verktøy til hjelp i dette arbeidet, både for tannleger tilknyttet barnehusene, og for de som jobber ute i tjenesten, sier Hovden.

Vil intervju barna

Et annet viktig element i prosjektet er brukermedvirkning, og barns rett til å uttrykke sine synspunkter. Dette ivaretas ved blant annet å studere barns perspektiver, samt å

inkludere aktuelle brukerorganisasjoner i tjenesteutviklingen, blant andre Stine Sofies Stiftelse.

– Hvilket forhold har barn som har vært utsatt for vold og overgrep til sin egen orale helse? Hvilke behov har de? Det ønsker vi snakke med dem om. Vi tenker at det er viktig å se utover de kliniske funnene for å få et innblikk i hvordan disse barna ønsker å bli møtt av tannhelsetjenesten, sier Hovden.

OrChid skal gå over fire år, og skal offisielt starte i juni 2021. Men i Tannhelsetjenesten i Agder er to stipendiater tilknyttet OrChid allerede i gang, som et resultat av midler tildelt gjennom Forskningsrådets program «Offentlig sektor PhD». TkØst skal blant annet ha en veilederrolle for de to PhD-studentene.

– Vi utlyser enda en stipendiatstilling til OrChid, så det blir tre PhD-stillinger innenfor prosjektet, i tillegg til utviklingsarbeid av opplæringsverktøy, sier Hovden.

TkØst har også som en del av OrChid-prosjektet nylig lansert en ressurside for sakkyndige tannleger på www.tannbarnehus.no.

16 millioner til TkVestland

En rekke sykdommer som karies, tannkjøttbetennelse og hjerte-kar-sykdom, øker i forekomst. Blant årsakene finner vi forlenget levealder, uheldig livsstil og dårlig kosthold.

Tannhelsetjenestens kompetansesenter Vestland (TkVestland) søkte og fikk i 2020 tildelt 16 millioner kroner fra Forskningsrådet til forskningsprosjektet «Oral health in adults: predictors, social gradients and correlation with cardiovascular health in women and men».

Målet med prosjektet er å undersøke sammenheng mellom oral helse, hjerte-kar-sykdom, livsstilsfaktorer og sosial status hos voksne, samt å påvise eventuelle kjønnsforskjeller.

Universitetet i Bergen er hovedsamarbeidspartner, og det fireårige prosjektet utføres i samarbeid med Vestland Fylkeskommune, Nasjonalforeningen for folkehelsen og Forbundet Tenner og Helse.

– Vi vet at dårlig tannhelse kan påvirke den generelle helsen, men vi vet mindre om i hvilken grad dårlig generell helse påvirker tannhelsen. Vi skal også se på om sosiale eller økonomiske hendelser i livet kan påvirke tannhelsen på sikt, og om det er forskjeller mellom kvinner og menn når det gjelder god og dårlig tannhelse, sier prosjektleder og forskningsleder ved TkVestland, Ellen Berggreen.

Tannlege Mahmoud Atashgahy med pasient under innsamling av data til HUSK Tannhelse. Foto: Siri Flagestad Kvalheim.

Samanheng mellom sykdommer i munnhulen og hjerte-kar sykdom har vært påvist i en rekke studier, og spredning av bakterier og betennelsesfaktorer fra munnhulen har vært angitt som mulige årsaker.

– Men vi vet ikke om alvorlighetsgrad av sykdom i munnhulen kan sees i sammenheng med utvikling av hjerte-kar sykdom, og vi vet heller ikke om tannhelsestatus påvirker ulikt hjertehelsen hos kvinner og menn, sier hun.

HUSK Tannhelse

Bakgrunnen for prosjektet er tidligere gjennomførte helseundersøkelser i gamle Hordaland fylke, nå Vestland. Helseundersøkelsene i Hordaland (HUSK) ble første gang gjennomført i 1992–93. En av kategoriene var innbyggere født i 1950–51, som i tillegg til en grundig helseundersøkelse, også ble kartlagt med hensyn til utdanning, sosiale status og livsstil. Dette ble videreført i HUSK2 (1997–99). HUSK3, med hovedfokus på hjerte- og karsykdom, startet opp i 2018.

– Da kontaktet vi ledelsen i HUSK. Vi ble enige om at de som ble innkalt til HUSK3 også skulle få en tannhelseundersøkelse, forteller Berggreen.

I tillegg til den kliniske undersøkelsen, får deltakerne i HUSK Tannhelse et spørreskjema hvor de oppgir hvor ofte de går til tannlegen, hvor mye penger de bruker på tannbehandling, om de har angst for tannlegen, og andre relaterte opplysninger om egen tannhelse.

– Vi har opprettet et tannhelseregister der vi blant annet samler inn data fra spyttprøver, samt bakterieprøver fra tannkjøttlommer. Vi kartlegger også om de har periodental sykdom, karies, eller annen sykdom i munnhulen, sier Berggreen.

Ideen er å sammenlikne resultatene fra HUSK Tannhelse med resultater og funn fra de øvrige HUSK-undersøkelsene.

– Det gir oss mulighet til å se deltakernes tannhelse i lys av utvikling i helse og sosiale status fra begynnelsen av 1990-tallet og frem til i dag. Vi følger deltagerne fra midt i livet til de når pensjonsalderen. Dette er aldersgruppe vi vet lite om med hensyn til tannhelse, siden de stort sett bruker den private tannhelsetjenesten, sier Berggreen.

Hun anslår at opp mot 1 500 personer kommer til å delta i HUSK Tannhelse. Datainnsamlingen pågår fortsatt.

Forskningsprosjektet er fireårig, og antatt oppstart er juni i år.